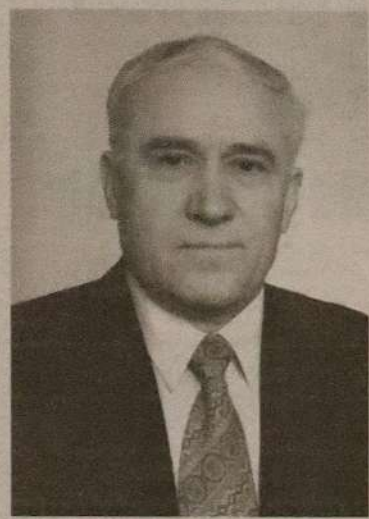

Нам 99 років: присвячується Державній санітарно-епідеміологічній службі України

Валентин Шаповал.

За 99 років діяльності Державної санітарно-епідеміологічної служби пройшло складний і героїчний шлях. Завтра, як і сьогодні та вчора, санітарні лікарі, епідеміологи, вірусологи, бактеріологи, дезінфекціоністи, радіологи, токсикологи кочне необхідні суспільству. Адже щоденно у світі виникають нові небезпечні для здоров'я фактори забруднення довкілля, з'являються нові збудники інфекційних хвороб, як COVID-19, мавпяча віспа та інші. Тому саме життя диктує необхідність створення міцного протиепідемічного щита. Ним має бути чітко організована, науково, лабораторно, технічно і кадрово забезпечена система санітарно-епідеміологічного благополуччя нації, яка повинна діяти на упередження, а не на очікування. Якщо говорити про історію розвитку гігієни, санітарії та епідеміології, то початок її лежить у сивій давнині. Відносно нашої країни, у 1923 році під час громадянської війни в умовах епідемії натуральної віспи, холери, дифтерії, туберкульозу, зворотного висипного та черевного тифів, малярії, інших хвороб, економічної розрухи, голоду, величезної міграції населення, антисанітарії та інших негараздів була створена санітарно-епідеміологічна служба України: санітарно-епідеміологічна станція, дезстанція, малярійні станції тощо. Вона бурхливо розвивалась та вдосконалювалась завдяки науковому супроводу. Лише за перші роки діяльності санітарно-епідеміологічної служби вдалося призупинити розгук інфекційної захворюваності й побороти низку проблем щодо дотримання санітарного стану в населених пунктах та на різних об'єктах народного господарства. За період існування санітарно-епідеміологічної служби постійно зміцнювалась їхня матеріально-технічна база, особливо лабораторна, та їх кадровий потенціал. Запроваджувалися нові сучасні методи лабораторних досліджень зовнішнього середовища, що давало змогу лікарю (епідеміологу та гігієністу) правильно поставити діагноз та розробити відповідні прогнози й вимоги. Після розпаду Радянського Союзу одним із потужних шляхів та напрямків розвитку профілактичної галузі охорони здоров'я став 1994 рік, коли за часів діяльності Головного державного санітарного лікаря України Віктора Марієвського був прийнятий доленосний Закон України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», який дав змогу Державній санітарно-епідеміологічній службі України та Полтавщині бурхливо розвиватись.

У ті роки ми визначали та попереджали можливий негатив-

ний вплив факторів навколишнього середовища — біологічних, хімічних, фізичних — на здоров'я людей. Тобто у містах і селах контролювали наявність небезпечних збудників, речовин у повітрі, воді, ґрунті, продуктах харчування, будівлях. На жаль, на сьогоднішній день медичні працівники ще не змогли переконати населення та владу в тому, що здоров'я — це не лише проблема медичних працівників. Адже вживання алкогольних напоїв, яке все більш зростає, активізація тютюнопаління, особливо серед молоді та жінок, ріст наркоманії, гіподинамія та ріст інших шкідливих звичок реально впливають на стан здоров'я населення, на його генофонд. Це небезпечні тенденції, що руйнують націю. Пропаганда та запровадження здорового способу життя це не стали основою боротьби за здоров'я кожної людини, починаючи з сім'ї і продовжуючи в колективі, серед громадськості та влади. У цій ситуації, як ніколи, підвищувалась роль профілактичних заходів, що, в першу чергу, стосувалось державної санітарно-епідеміологічної служби, яка в ті роки була висококваліфікованою і надійною державною структурою, флагманом охорони здоров'я нації. Працівниками санітарно-епідеміологічної служби систематично доводились результати аналізу санітарної ситуації та обґрунтування коротких і довготермінових прогнозів розвитку такої ситуації до органів місцевої влади і місцевого самоврядування. На основі цих даних розроблялись дієві програми та комплексні плани. Наприклад, у 70-х роках минулого століття за ініціативою обласної санітарно-епідеміологічної станції був створений надійний холодовий ланцюг від кожного ФАПу до кожного лікарняного закладу та санітарно-епідеміологічної станції для зберігання і транспортування вакцин та інших імунобіологічних препаратів. У 90-ті роки ХХ століття у зв'язку з поширенням отруєнь нітратами, особливо дитячого населення, державною санітарно-епідеміологічною службою спільно з іншими зацікавленими інституціями був розроблений і прийнятий обласний та регіональні плани будівництва водопровідної мережі, який діяв до 2020 року. Завдяки цьому у різних населених пунктах області, де існувала загроза отруєнь нітратами, було побудовано 117 водогонів. І таких програм з різних напрямків життєдіяльності людини існувало багато. А нині подібні підходи, на жаль, призупинились.

На базі обласної санітарно-епідеміологічної служби постійному науковому супроводу за останні 30 років підготовлено 12 кандидатів медичних наук та 2 доктори медичних наук. Голова обласного товариства лікарів-гігієністів та епідеміологів, доктор медичних наук, професор Олександр Катрушов завжди на передовій профілактичної галузі охорони здоров'я, вболіває за її розвиток і бореться за її майбутнє. Державна санітарно-

епідеміологічна служба завжди була на передовій при виникненні різних негараздів. Одним із таких викликів стала аварія на ЧАЕС. Ми провели понад 34 тисячі досліджень на радіонуклеїди зовнішнього середовища, харчових продуктів тощо, поставили діагноз та дали відповідь суспільству, завдяки чому знизився рівень соціально-психологічного напруження, а 62 співробітників служби безпосередньо працювали в зоні аварії на ЧАЕС. Нам також вдалося подолати епідемію дифтерії, налагодити чітку систему організації вакцинації населення проти керованих інфекцій. Тому й не випадково Полтавщина була і залишається серед лідерів України щодо якості організованої імунопрофілактики населення заради безпеки нації. Під час пандемії свинячої (ендемичної) грипу в обласній санітарно-епідеміологічній службі була вперше створена ПЛР-лабораторія, дослідження якої підтверджені міжнародним центром грипу в Лондоні. А коли два роки тому трапилась пандемія COVID-19, обласна влада і всі зацікавлені прибігли до нас, позаяк усім потрібні були ПЛР-дослідження, щоб подолати цю особливо небезпечну хворобу. Тому наші фахівці завжди були і залишаються нині на передовій.

Державна санітарно-епідеміологічна служба будувалась 99 років. Але прикро те, що настав період, коли політики поставили під сумнів доцільність її існування і почали руйнувати та щент знищувати профілактичну галузь охорони здоров'я. Ті, хто зруйнував профілактику, санітарно-епідеміологічну службу, державні протиендемичні комісії, попереджувальний санітарний нагляд, який є фундаментом безпеки здоров'я нації, таким чином створивши для людей проблему у вигляді епідемії, отруєнь та інших небезпечних ризиків для життя і здоров'я, мають нести повну відповідальність. Нас принизили в суспільстві, дозволили бізнесу робити, що завгодно без дотримання санітарних норм і правил, які були напрацьовані впродовж століття. Санітарно-епідеміологічну службу розпорозили на три частини. Внаслідок цього в управлінні профілактичної галузі охорони здоров'я виник хаос. З'явилися труднощі під час епідеміологічних розслідувань інфекційних захворювань, особливо спалахів та харчових отруєнь і, що дуже важливо, втрачена оперативність дій, уміння працювати на упередження, що призвело до негативних наслідків зростання рівня загальної інфекційної захворюваності в Україні. Як наслідок — наша держава займає лідируючі позиції в Європі щодо захворюваності на туберкульоз. У країні знищено нагляд і контроль за біологічною безпекою та шкідливими факторами середовища життєдіяльності людей. А неповноцінне харчування, споживання неякісної води, дихання забрудненим повітрям, шкідливі умови виховання і навчання, праці і відпочинку, стреси,

нинішні військові події призвели до погіршення стану здоров'я і зменшення тривалості життя українців (вона є меншою на 11 років від країн ЄС). Інвалідність населення в працездатному віці зростає майже у два рази. Показник народжуваності населення став від'ємним. Тому ми не можемо ігнорувати законів і принципів епідеміології, санітарних норм і правил та перекладати ці проблеми на плечі лише медиків. Маємо дбати, щоб у суспільстві зважали на такі соціальні фактори, як санітарні умови праці й побуту, гігієна харчування, системи водопостачання й видалення нечистот, благоустрій населених пунктів, рівень медичної науки, санітарна освіченість людей, організація охорони здоров'я, санітарна культура населення, високий рівень особистої й колективної гігієни, розвиток лабораторної бази, центрів контролю та профілактики хвороб, організація дезінфекції та профілактичних щеплень, здоровий спосіб життя тощо. Державну санітарно-епідеміологічну службу ліквідували, але людську пам'ять про неї забетонувати і знищити неможливо. Щорічно у другу неділю жовтня в Україні відзначається професійне свято — День працівників Державної санітарно-епідеміологічної служби. Ми в неоплатному боргу перед нашими колегами-попередниками, які вірою і правдою слугували своєму народові, пройшовши багато суворих випробувань, завжди чесно і справедливо виконували свої обов'язки, невтомно працювали, завжди були готові прийти на допомогу людям, оперативним реагували при виникненні різного роду викликів та, головне, працювали на упередження, а не на очікування санітарно-епідеміологічних ускладнень. Велика вдячність всім їм, адже вони майже століття працювали задля безпеки нації і сприяли тому, щоб кожна людина могла жити і працювати у привабливих і санітарно-безпечних умовах. А нині вдячність тим, хто працює в новій системі охорони здоров'я, продовжуючи їхні добрі традиції і разом із суспільством долає епідеміологічні та виклики сьогодення. Об'єднуємось та віримо в перемогу над ворогом. Будьте здорові.

Валентин ШАПОВАЛ,
секретар Полтавського
обласного наукового
товариства лікарів-
гігієністів та епідеміологів,
Головний санітарний лікар
Кременчуцького району
(1968-1986 рр.),
Головний державний
санітарний лікар
Полтавської області
(1986-2010 рр.),
заслужений лікар України,
к.м.н., доцент,
член Громадської спілки
«Полтавське
обласне товариство
сільського господарства»